

БАКІРОВ

Віль Савбанович – академік НАН України, ректор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

НАУКА І ОСВІТА: МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ

Вельмишановний Борисе Євгеновичу!
Шановні колеги!

Сьогодні всі країни світу, які претендують на входження до «суспільства знань», активно шукають нові ефективні шляхи, методи і форми взаємодії науки та освіти. Україна не може стояти осторонь цього процесу, і це потребує постійних зусиль як науковців, так і освітян. Не випадково і Концепція розвитку НАН України, і доповідь Б.Є. Патона містять важливі положення, спрямовані на взаємодію академічної науки з освітянською галуззю, в них чітко визначено наявні проблеми, запропоновано реалістичні механізми їх розв'язання.

Багато із запропонованих шляхів поглиблення зв'язку науки і освіти вже апробовано, зокрема в Північно-східному науковому центрі НАН України та МОН України. Так, у Харкові кілька провідних університетів і академічних інститутів разом створили академічний науково-освітній комплекс «Ресурс», у Харкові, Сумах, Полтаві сформовано двосторонні моделі інтеграції освіти і науки.

Практично кожен із провідних університетів має продуктивні зв'язки з тими чи іншими інститутами НАН України або галузевих академій наук, на двосторонніх засадах реалізують власні програми спільного викладання дисциплін, підготовки кандидатів і докторів наук, виконання наукових проєктів тощо. Це дозволяє обговорювати, погоджувати і корегувати навчальні програми, залучати науковців до викладання у вищих навчальних закладах, надавати можливість студентам, аспірантам і викладачам користуватися унікальним науковим обладнанням академічних установ та багато чого іншого.

Я гадаю, що досвід Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна буде цікавим для цієї аудиторії. Університет тісно співпрацює з усіма без винятку академічними установами у Харкові. І нас пов'язують не лише формальні, а й, що набагато важливіше, неформальні дружні зв'язки, глибоке розуміння того, що ми взаємно доповнюємо і посилюємо один одного. Потужний імпульс розвитку цих стосунків надав під-

Відвідувачі наукового демонстраційного «ЛандауЦентру» при Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна

писаний 5 років тому договір між НАН України і ХНУ імені В.Н. Каразіна. Цей документ юридично закріпив співпрацю Університету з Академією, дав можливість для втілення в життя нових її форм. Наприклад, було організовано Навчально-науковий комплекс новітніх технологій, створений разом з інститутами НАН України — Національним науковим центром «ХФТІ», Науково-технічним центром електрофізичної обробки, Науковим фізико-технологічним центром, Інститутом проблем машинобудування. У рамках цього комплексу ми спільно проводимо фундаментальні наукові дослідження, використовуємо унікальне наукове обладнання, здійснюємо підготовку кадрів через аспірантуру і докторантуру, залучаємо провідних учених академічних інститутів до навчального процесу в Університеті, підвищуємо кваліфікацію наших науково-педагогічних працівників у науково-дослідних установах, здійснюємо спільну видавничу діяльність.

Університет створив 18 філій своїх кафедр в академічних інститутах, разом із НАН України організував фізико-енергетичний факультет подвійного підпорядкування і кафедру спільно з НТЦ електрофізичної обробки.

Окремо я хотів би наголосити на тому, що, незважаючи на всі труднощі та негаразди, про які вже багато говорили, Університет не відмовляється від співпраці з науковцями Академії на засадах сумісництва. У нас сьогодні як сумісники працюють понад 100 співробітників Академії, серед яких близько 30 академіків і членів-кореспондентів НАН України, і ми просто не уявляємо, як можна обійтися без них. Саме творча співпраця з академічною наукою дозволяє Університету утримувати досить високу планку наукових досліджень. Достатньо сказати, що за загальною кількістю цитувань у відомій і популярній базі даних Scopus Харківський університет багато років поспіль посідає друге місце серед усіх українських вищих навчальних закладів.

Якщо є взаємне бажання співпрацювати, то навіть за несприятливих умов можна знаходити можливості для цього. Проте сьогодні очевидно стає необхідність урегулювання

на законодавчому рівні інтеграції освіти і науки. Є багато неврегульованих питань щодо функціонування підрозділів подвійного підпорядкування (факультетів, кафедр, лабораторій тощо), щодо статусу філій університетських кафедр в академічних установах, щодо колективного використання наукового обладнання.

Чимало положень Концепції розвитку НАН України стосуються цієї проблеми. Не з усіма з них можна беззаперечно погодитися. Наприклад, спірною є ідея підготовки магістрів в академічних інститутах. Слід усвідомлювати, що це потягне за собою велику купу організаційних питань, від держзамовлення до гуртожитків, величезний обсяг документації, заповнення навчальних програм дисциплінами, з яких немає фахівців, і фактичне перетворення Академії на навчальний заклад, незалежно від того, скільки буде магістрів — двадцять чи двісті. Спробувати, безумовно, треба. І, можливо, в деяких випадках цей підхід себе виправдає, але, як на мене, більш продуктивною є все ж таки пропозиція створювати разом з університетами спільні кафедри подвійного підпорядкування, які б готували бакалаврів і магістрів. Перспективними можуть бути ідеї спільної підготовки магістрів для іноземних держав, побудовані на поєднанні університетських навчальних технологій і академічного наукового потенціалу, що дасть нам конкурентні переваги на світовому ринку освіти.

Однак, шановні колеги, головне питання полягає не в тому, кому і як готувати магістрів і аспірантів, а в тому, де їх брати. Де взяти молодь, добре підготовлену для магістратури чи аспірантури? Уже зараз таких кандидатів обмаль і за них ведеться жорстка конкурентна боротьба не лише в Україні, а й за її межами. За найкращими випускниками з фундаментальних технічних, інженерних напрямів фактично йде полювання з боку, скажімо, російських, польських, німецьких і навіть американських університетів. Тому Академії наук разом з провідними університетами, з Академією педагогічних наук потрібно звертати свою увагу на середню школу, спускатися на цей рівень освіти, допомагати вдосконалювати

шкільні програми, істотно підвищувати рівень фізико-математичної, природничої підготовки вчителям. Чому б, наприклад, перепідготовку та підвищення кваліфікації шкільних учителів не проводити в академічних установах, де вони разом з учнями відчували б пульс сучасної науки і долучалися до неї? В академічних і університетських колах висловлюється також думка про важливість створення мережі великих природничих і математичних ліцеїв під спільним патронатом університетів.

Величезні можливості для спілкування науковців зі студентами і школярами відкриває Інтернет. За його допомогою провідні вчені могли б зі своїми лекціями, консультаціями, просто роздумами дійти практично до кожної школи, до кожного вишу. Мабуть, варто подумати про створення спеціального академічно-освітнього інтернет-порталу і активно використовувати його для навчання, освіти, популяризації науки, підвищення авторитету Академії наук, оскільки сьогодні той, хто не існує в інформаційному просторі, той не існує взагалі.

Якщо на рівні вищої школи у нас уже є цінний і перевірений досвід взаємодії Академії наук і вищих навчальних закладів, то на рівні загальноосвітньої школи цей досвід ще необхідно набувати, виховувати стійкий і гарячий інтерес учнів до науки, починаючи з молодших класів. Тим більше, шановні колеги, як це не дивно, в наш меркантильний ринковий час у дітей усе ще зберігається інтерес до науки. Ми в цьому постійно пересвідчуємося, коли проводимо так звані наукові пікніки. Ми відкрили в Університеті спеціальний науковий демонстраційний «ЛандауЦентр» і в дні його роботи маємо повний аншлаг, учителі з цілими класами приїжджають з різних міст і селищ. Я просив би вас подивитися на їхні обличчя. Хто сказав, що сучасні діти не цікавляться наукою? І я хотів би, шановні колеги, щоб ми з вами разом подумали над тим, як нам поєднати наш досвід, академічну мудрість, наші знання з тим щирим інтересом до науки, який світиться в очах цих дітей.

Дякую за увагу.